

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

СЛАВКОВА Алла¹, ГЛАДЧЕНКО Лідія², ВДОВІНА Інеса³

¹Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
<https://orcid.org/0000-0002-8337-8679>
 e-mail: slavkova.a@kneu.edu.ua

²Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
<https://orcid.org/0000-0003-1533-3505>
 e-mail: l.gladchenko@kneu.edu.ua

³Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
<https://orcid.org/0009-0003-8720-6190>
 e-mail: vdovina.inesa@kneu.edu.ua

Дослідження присвячене аналізу особливостей Державного бюджету України в умовах економічної нестабільності у період з 2019 по 2023 рр. У роботі розглянуто динаміку доходів, видатків та дефіциту бюджету в контексті глобальних і внутрішніх кризових явищ, таких як пандемія COVID-19 та повномасштабна війна. Значну увагу приділено впливу цих криз на державні фінанси та роль зовнішніх факторів у підтримці бюджетної стійкості. Проаналізовано зміни у структурі доходів у розрізі складових і видатків за функціональною та економічною класифікаціями, що дозволило виявити основні тенденції у бюджетній політиці України в кризові періоди. Показано, що основним драйвером зростання видатків стали військові дії та необхідність масштабного соціального захисту населення. Особливу увагу приділено різкому зростанню видатків на оборону та соціальний захист, які стали пріоритетними через військові дії. Водночас, частка витрат на освіту, охорону навколишнього середовища та капітальні інвестиції значно знизилася, що свідчить про тимчасове зменшення фінансування мирних сфер. Дослідження також акцентує увагу на зростанні надходжень, особливо від міжнародної допомоги, що стало ключовим джерелом фінансування в умовах воєнного часу. Важливим аспектом є аналіз дефіциту бюджету та його зв'язок із залученням зовнішніх фінансових ресурсів. Окремо розглянуто динаміку дефіциту Державного бюджету, який зріс до рекордних показників у 2022-2023 роках, через значні витрати на оборону та соціальну підтримку. Висвітлено роль зовнішнього фінансування та міжнародної підтримки в покритті бюджетних потреб України. Зроблено висновок, що бюджетна політика в умовах кризи зосереджена на короткострокових рішеннях, спрямованих на стабілізацію економіки та забезпечення потреб оборони. У рекомендаціях дослідження підкреслюється необхідність оптимізації видатків, підвищення ефективності адміністрування податків та збільшення капітальних інвестицій.

Ключові слова: Державний бюджет, економічна нестабільність, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетний дефіцит, державні запозичення.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-15>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Вплив глобальних криз, таких як пандемія COVID-19, та внутрішніх факторів, зокрема повномасштабна війна, значно трансформували бюджетні тенденції. Основною проблемою стало стрімке збільшення бюджетного дефіциту через необхідність фінансування оборонних та соціальних програм, що потребувало залучення додаткових зовнішніх ресурсів. Одночасно, структура доходів зазнала змін: зросли неподаткові надходження, включаючи міжнародну допомогу, тоді як капітальні інвестиції зменшилися через пріоритет поточних видатків. Це викликає занепокоєння щодо стійкості та довгострокової стабільності бюджету в майбутньому. Наявність негативних структурних змін у бюджеті, зумовлених нарощуванням видатків на оборону та недостатніми інвестиціями у відновлення економіки також підвищує ризик довгострокової залежності від зовнішньої фінансової допомоги. Проблема набуває особливої важливості в контексті забезпечення соціальної стабільності, підтримки найбільш уразливих верств населення та відновлення інфраструктури. З огляду на це, аналіз динаміки та структури Державного бюджету України у кризові роки є актуальним і науково важливим питанням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень та публікацій дозволяє виділити два основні напрями уваги науковців. Першу групу становлять роботи, присвячені аналізу доходів Державного бюджету України. Вінницька О. А. у своїй роботі досліджує роль податкових надходжень як головного джерела доходів державного бюджету, підкреслюючи їхню важливість для підтримки фінансової стабільності [1]. Любчак І. С. акцентує увагу на трансформаціях у формуванні доходів бюджету, зумовлених змінами в економічному середовищі, зокрема в умовах кризи [2]. Назаркевич І. Б. та Шутко А. М. зосереджуються на значенні податків для державних фінансів, акцентуючи на потребі ефективного податкового адміністрування в умовах нестабільності [3]. Сокирко О. С. і Шепиленко В. Ю. досліджують загальні тенденції формування доходів, включаючи як податкові,

так і неподаткові джерела надходжень до бюджету [4]. Дослідження Чугунова І., Пасічного М. та Нікітішина А. акцентує увагу на специфічних викликах, пов'язаних із забезпеченням доходів бюджету в умовах воєнного стану, зокрема на зростанні ролі міжнародної допомоги та неподаткових надходжень [5].

Другу групу становлять дослідження, що стосуються видатків Державного бюджету України. Арістов Ю. Ю. аналізує формування видатків у контексті фінансової політики держави, орієнтованої на економічний розвиток [6]. Корсун І. М., Зінченко М. М., Махно С. В. і Мироненко Д. Ю. досліджують парадигму фінансування видатків в умовах воєнної економіки, зосереджуючись на питаннях соціального захисту та оборони [7]. Кравченко Т. і Власенко М. здійснюють аналіз та прогнозування видатків, підкреслюючи необхідність оптимізації та пріоритизації видатків у кризові періоди [8]. Марецька Т. А. пропонує програмно-цільовий метод планування бюджетних витрат як засіб для ефективнішого використання ресурсів у складних умовах [9]. Титарчук І. М. досліджує концептуальні засади видатків бюджету, вказуючи на їхню ключову роль у забезпеченні стабільності державних фінансів [10].

Зазначені вище публікації розкривають основні аспекти і виклики бюджетної політики України в умовах економічної нестабільності, включаючи податкові та неподаткові доходи, пріоритети видатків на оборону, соціальний захист і фінансування в умовах воєнних дій.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета цієї статті полягає у виявленні особливостей функціонування Державного бюджету України в умовах економічної нестабільності. Завдання дослідження: оцінити динаміку доходів і видатків Державного бюджету за 2019-2023 роки; визначити зміни у структурі доходів у розрізі складових; визначити зміни у структурі видатків за функціональною та економічною класифікаціями; дослідити причини та наслідки зростання бюджетного дефіциту; розробити рекомендації для покращення бюджетної політики в умовах нестабільності та невизначеності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження динаміки доходів дозволяє оцінити здатність держави забезпечувати фінансування своїх основних функцій в умовах економічної нестабільності. Важливо проаналізувати, як змінюються основні джерела доходів під впливом внутрішніх і зовнішніх кризових факторів, що допоможе оцінити стійкість бюджету до шоків і можливості залучення додаткових фінансових ресурсів. Динаміка доходів Державного бюджету України наведена в табл.1.

Таблиця 1

Динаміка доходів Державного бюджету України за 2019-2023 рр.

Рік	Доходи Державного бюджету, млн грн	Ланцюговий приріст	
		Абсолютний, млн грн	Відносний, %
2019	998279	-	-
2020	1076017	77738	7,79
2021	1296853	220836	20,52
2022	1787396	490543	37,83
2023	2671998	884602	49,49

Джерело: систематизовано на основі [11]

Протягом досліджуваного періоду доходи стабільно зростали, починаючи з 998,3 млрд грн у 2019 році до 2,67 трлн грн у 2023 році. 2020 рік відзначився найменшим приростом – 7,79%, що пов'язано з економічними обмеженнями через пандемію. У 2021 році приріст доходів склав 20,52%, що свідчить про активізацію економічної діяльності після пандемії COVID-19, а також про інфляційне зростання цін. У 2022 році приріст склав 37,83%, що пов'язано з фінансовою допомогою під час війни. Найбільший приріст відбувся у 2023 році, коли доходи зросли на 49,49%. Важливими чинниками зростання останніх років були як збільшення податкових та неподаткових надходжень, так і підтримка міжнародних донорів у контексті війни.

Основними причинами виявлених тенденцій у бюджетних доходах можна вважати зовнішні кризи, пандемію, а також військові дії в 2022-2023 роках. Високі темпи зростання доходів у 2022-2023 роках зумовлені, передусім, зростанням зовнішньої фінансової підтримки, яка забезпечила підвищення фінансової стійкості держави під час війни.

Динаміка доходів Державного бюджету України в розрізі складових наведена в табл.2.

Таблиця 2

Динаміка доходів Державного бюджету України в розрізі складових за 2019-2023 рр., млн. грн

Складові	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Податкові надходження	799776	851116	1107091	949764	1203544
Неподаткові надходження	186684	212947	175358	346328	991602
Доходи від операцій з капіталом	183	79	329	611	100
Від органів державного управління	8725	10658	12576	9466	42915
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1140	1030	1290	481091	433405
Цільові фонди	1771	187	209	136	432
Разом доходи Державного бюджету	998279	1076017	1296853	1787396	2671998

Джерело: систематизовано на основі [11]

За досліджуваний період спостерігалось постійне зростання податкових надходжень, окрім 2022 року, коли відбулось їх скорочення в результаті шоку, викликаного початком військової агресії. Проте в 2023 році зростання їх обсягів відновилося. Важливим зрушенням у складі бюджетних доходів було скорочення надходжень в від операцій з капіталом, яке свідчить про обмеження інвестиційної активності держави. Намагання уряду отримати додаткові надходження в умовах війни призвело до значного зростання доходів Державного бюджету від органів влади інших рівнів: вони збільшилися з 8 725 млн. грн в 2019 році до 42 915 млн. грн в 2023 році, що є свідченням певного посилення процесів фіскальної централізації. Найбільший вплив на формування бюджетних доходів мала міжнародна допомога, обсяг якої зріс з 1 140 млн. грн в 2019 році до 433 405 млн. грн в 2023 році.

Аналіз структури доходів дозволяє зрозуміти, які джерела є основними для формування бюджету, а також виявити непостійні джерела, що є важливим в умовах економічної нестабільності. Структура доходів Державного бюджету наведена на рис.1.

У 2019 році податкові надходження склали 80,12% загальних доходів, але цей показник поступово знижувався, досягнувши 45,04% у 2023 році. Це зниження можна пояснити як економічними труднощами в умовах війни. Внаслідок цього відбулись внутрішньоструктурні зрушення: частка неподаткових надходжень зросла з 18,70% у 2019 році до 37,11% у 2023 році.

Частка доходів від органів державного управління також збільшувалася, хоча і залишалася на низькому рівні, досягнувши 1,61% у 2023 році. Доходи від операцій з капіталом протягом аналізованого періоду відігравали незначну роль у формуванні бюджету.

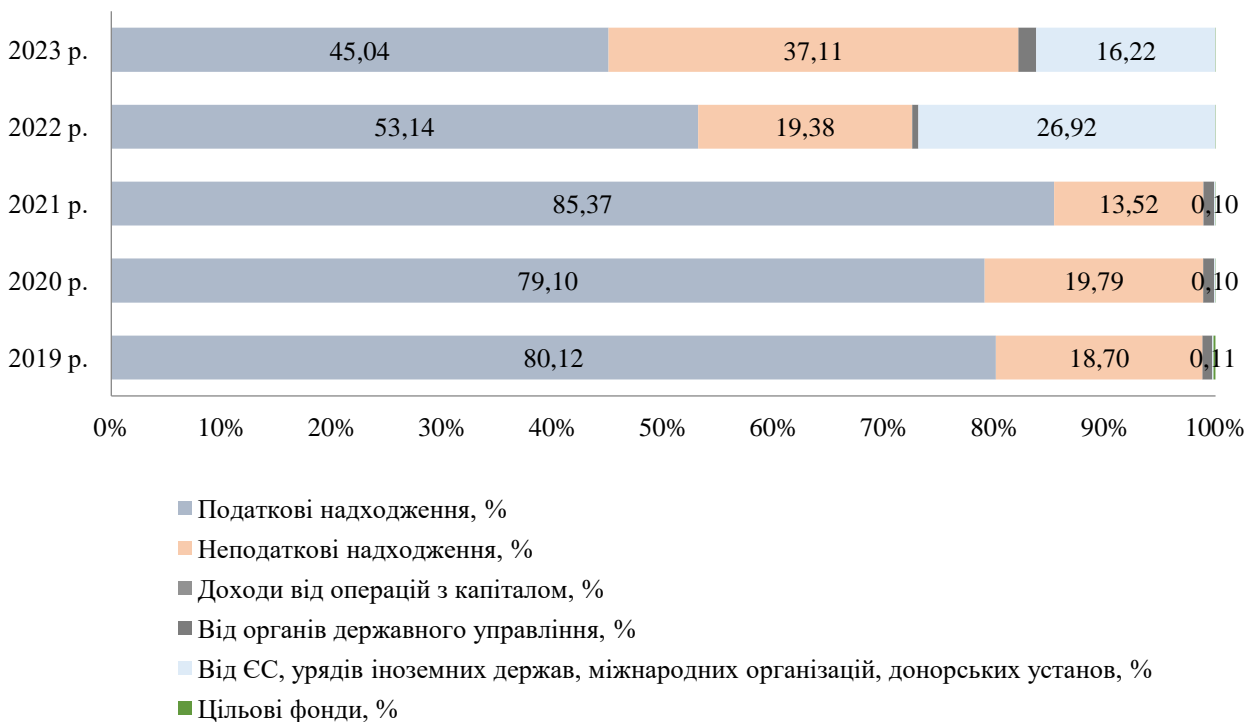

Рис. 1. Структура доходів Державного бюджету України за 2019-2023 рр., %

Джерело: систематизовано на основі [11]

Найбільш значним є зростання частки міжнародної допомоги: з 0,11% у 2019 році до 16,22% у 2023 році, що підкреслює роль міжнародної підтримки у воєнний час, яка забезпечила стабільність дохідної бази бюджету.

Загалом структура доходів Державного бюджету України зазнала значних змін за рахунок міжнародної допомоги та неподаткових надходжень, а також зниження частки податкових доходів, що відображає нові реалії фінансової політики України в умовах війни.

Дослідження динаміки видатків дає змогу оцінити, як уряд реагує на кризові ситуації шляхом зміни пріоритетів у фінансуванні різних секторів. Це дозволяє виявити, чи підтримуються соціальні й економічні програми в умовах нестабільності. Динаміка видатків Державного бюджету України наведена в табл.3.

Таблиця 3

Динаміка видатків Державного бюджету України за 2019-2023 рр.

Рік	Видачки Державного бюджету, млн грн	Ланцюговий приріст	
		Абсолютний, млн грн	Відносний, %
2019	1072892	-	-
2020	1288017	215125	20,05
2021	1490259	202242	15,70
2022	2705423	1215164	81,54
2023	4014418	1308995	48,38

Джерело: систематизовано на основі [11]

Загальний обсяг видатків зростає щорічно: у 2019 році він становив 1,07 трлн. грн і досяг 4,01 трлн. грн у 2023 році. Проте темпи приросту були нерівномірними, а в 2020 і 2021 роках – відносно помірними, що пояснюється антикризовими заходами після пандемії COVID-19 та загальним зростанням соціальних видатків. Найбільший приріст видатків спостерігався у 2022 році, коли вони збільшилися на 1,22 трлн грн, або 81,54%. Це зростання зумовлено необхідністю фінансування військових потреб та соціальної підтримки під час війни. У 2023 році видатки також зросли значно - на 48,38%, або на 1,31 трлн грн. Це свідчить про здатність уряду фінансувати державні функції в умовах війни. Загалом найбільш вагомі зміни у видатках відбулися саме в роки війни, що свідчить про перебудову бюджетної політики держави на підтримку оборони та стабілізацію соціально-економічної ситуації.

Динаміка видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією наведена в табл.4.

Таблиця 4

Динаміка видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією за 2019-2023 рр., млн. грн

Складові	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Загальнодержавні функції	168207	163849	206643	201999	296139
Оборона	106628	120374	127527	1142872	2097620
Громадський порядок, безпека та судова влада	140151	157673	174410	443323	574615
Економічна діяльність	72365	168889	180990	95368	134308
Охорона навколишнього природного середовища	6316	6637	8200	4714	5203
Житлово-комунальне господарство	108	89	165	529	8369
Охорона здоров'я	38561	124925	170505	184268	179258
Духовний та фізичний розвиток	9967	9827	15970	11052	11818
Освіта	51658	52857	63837	58508	60452
Соціальний захист та соціальне забезпечення	218629	322720	339279	425987	469251
Міжбюджетні трансферти	260302	160177	202733	136803	177385
Разом видатки Державного бюджету	1072892	1288017	1490259	2705423	4014418

Джерело: систематизовано на основі [11]

Показники бюджету свідчать, що протягом досліджуваного періоду уряд був спроможним забезпечити зростання фактично всіх категорій бюджетних видатків. При цьому збільшення фінансування було нерівномірним у розрізі окремих їх видів. Найбільший обсяг видатків було спрямовано на оборону, який зріс з 106 628 млн. грн в 2019 році до 2 097 620 млн. грн в 2023 році (в 19,7 разів). Таке різке зростання пов'язане з необхідністю фінансування військових дій та зміцнення обороноздатності країни в умовах війни. Також цей фактор позначився на зростанні видатків на

громадський порядок, безпеку та судову владу до 574615 млн. грн (за досліджуваний період – в 4 рази). Видатки на загальнодержавні функції за період 2019-2023 роки зросли в 1,8 разів. Це демонструє збільшення адміністративних та управлінських витрат держави.

Наслідки війни зумовили потребу у відновленні зруйнованого житлово-комунального господарства, а також підвищення фінансування охорони здоров'я. Так, за досліджуваний період видатки на ЖКГ збільшились зі 108 млн. грн до 8 369 млн. грн (або в 77,5 разів), що також показує зростання ролі Державного бюджету під час війни у вирішенні питань, традиційно закріплених за місцевою владою. Видатки на охорону здоров'я з 2019 до 2023 року збільшились у 4,6 разів і досягли 179 258 млн. грн.

Порівняно з динамікою з інших категорій видатків, можна вважати незначною зміну видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, які, попри постійне зростання, збільшились з 218 629 млн. грн в 2019 році до 469251 млн. грн в 2023 році (в 2 рази).

Найменші зміни в обсягах фінансування в 2019-2023 роках відбулись у видатках на охорону навколишнього природного середовища (спостерігалось зменшення обсягів видатків), освіту, духовний і фізичний розвиток, а також на виділення міжбюджетних трансфертів (простежується тенденція до зниження). Останнє вказує на зниження підтримки місцевих бюджетів.

Аналіз функціональної структури видатків показує, які сектори отримують найбільше бюджетне фінансування, що є важливим для розуміння пріоритетів уряду в кризовий період. Вивчення цієї структури допомагає також оцінити, наскільки ефективно держава підтримує сектори, що сприяють економічному відновленню. Структура видатків Державного бюджету за функціональною класифікацією наведена на рис.2.

Рис. 2. Структура видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією за 2019, 2023 рр., %
Джерело: систематизовано на основі [11]

Дані показують суттєві структурні зрушення у видатковій частині Державного бюджету України. Вони відбувались під впливом двох ключових факторів: наслідків пандемії та заходів з їх подолання, а також війни. Ключовими пріоритетами держави в 2019 році була підтримка місцевого розвитку через виділення міжбюджетних трансфертів (24,26 %) та соціальний захист і соціальне забезпечення (20,38%). В 2023 році безумовно переважали видатки на оборону, які становили 52,25 % від загального обсягу бюджетних видатків, і зростання яких кардинальним чином змінило загальну видаткову структуру.

Основні структурні зміни за досліджуваний період були такими: відбулось зростання частки таких видатків, як оборона, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство, громадський порядок, безпека та судова влада; а також скорочення частки видатків на виділення міжбюджетних трансфертів, соціальний захист та соціальне забезпечення, освіту, духовний та фізичний розвиток,

економічну діяльність, загальнодержавні функції, охорону навколишнього природного середовища,

Загалом, у 2023 році профіль видаткової частини Державного бюджету суттєво змінився порівняно з 2019 роком (див. табл.5), що позначилося на пріоритетності різних категорій видатків.

Таблиця 5.

Профіль видатків Державного бюджету України за їх пріоритетністю за 2019, 2023 рр., %

2019 р.		2023 р.	
Категорії видатків, топ-5	Частка у бюджетних видатках	Категорія видатків, топ-5	Частка у бюджетних видатках
Міжбюджетні трансферти	24,26	Оборона	52,25
Соціальний захист і соціальне забезпечення	20,38	Громадський порядок, безпека, судова влада	14,31
Загальнодержавні функції	15,68	Соціальний захист і соціальне забезпечення	11,69
Громадський порядок, безпека, судова влада	13,06	Загальнодержавні функції	7,38
Оборона	9,94	Охорона здоров'я	4,47
		Міжбюджетні трансферти	4,42

Джерело: систематизовано на основі [11]

Аналіз економічної структури видатків дає змогу оцінити, які їх категорії є найбільш значущими для економіки, зокрема бюджетні інвестиції чи поточні видатки. Це важливо для визначення довгострокових наслідків бюджетної політики в умовах економічної нестабільності. Структура видатків Державного бюджету України за економічною класифікацією наведена на рис.3.

Поточні видатки становили 93,11% у 2019 році і зросли до 96,73% у 2022 році, що свідчить про збільшення потреб на поточне фінансування. Це пояснюється війною та кризовими ситуаціями, які вимагали негайних витрат на соціальне забезпечення, оборону та управління. У 2023 році частка поточних видатків трохи знизилася до 94,81%, що свідчить про початок стабілізації економічної ситуації та збільшення капітальних видатків. Капітальні видатки, навпаки, зросли з 6,89% у 2019 році до 9,00% у 2021 році, але різко впали до 3,27% у 2022 році, що пояснюється скороченням інвестицій в умовах війни. Проте у 2023 році спостерігалось відновлення капітальних видатків до 5,19%, що вказує на початок відновлення інфраструктури та інших інвестиційних проєктів.

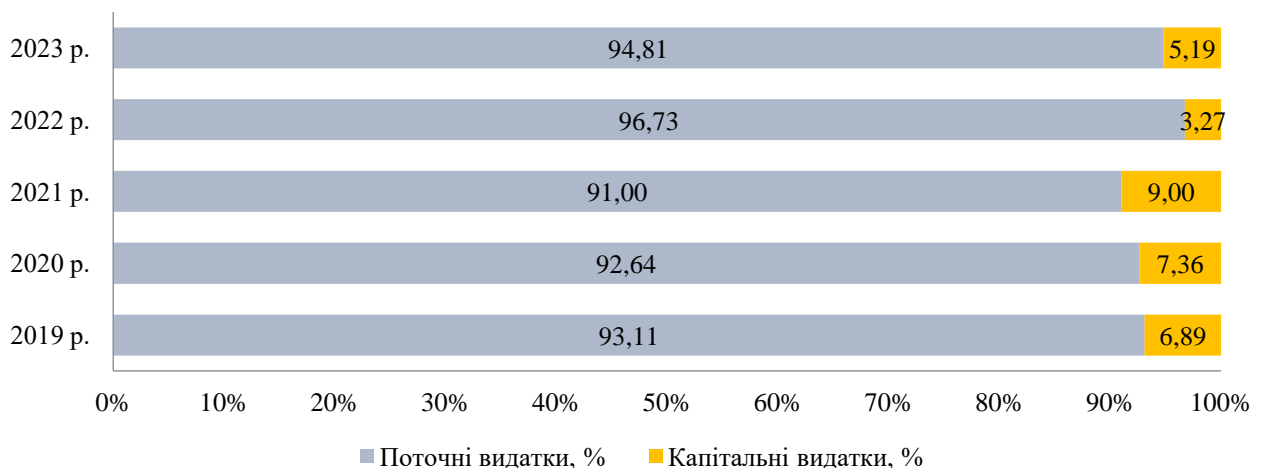

Рис. 3. Структура видатків Державного бюджету України за економічною класифікацією за 2019-2023 рр., %
Джерело: систематизовано на основі [11, 12]

Дослідження динаміки дефіциту дозволяє оцінити ступінь фінансової стійкості бюджету і здатність держави покривати видатки за рахунок внутрішніх і зовнішніх запозичень. Важливо проаналізувати, як збільшення бюджетного дефіциту впливає на боргове навантаження і можливості економічного відновлення. Динаміка дефіциту Державного бюджету наведена в табл.6.

Таблиця 6

Динаміка дефіциту Державного бюджету України за 2019-2023 рр.

Рік	Доходи Державного бюджету, млн грн	Видатки Державного бюджету, млн грн	Дефіцит Державного бюджету, млн грн	Ланцюговий приріст	
				Абсолютний, млн грн	Відносний, %
2019	998279	1072892	74613	-	-
2020	1076017	1288017	212000	137387	184,13
2021	1296853	1490259	193406	-18594	-8,77
2022	1787396	2705423	918027	724621	374,66
2023	2671998	4014418	1342420	424393	46,23

Джерело: систематизовано на основі [11]

Динаміка дефіциту Державного бюджету України за 2019-2023 роки демонструє значні коливання та тенденцію до зростання у воєнний період. У 2019 році він становив 74,6 млрд. грн, що було відносно стабільним показником, оскільки економіка функціонувала у звичайному режимі. Однак у 2020 році дефіцит бюджету різко зріс до 212 млрд. грн, що відбулося через пандемію COVID-19 та необхідність фінансування антикризових заходів. Приріст дефіциту у цей період склав 184,13 %, а це свідчить про значний вплив зовнішніх шоків на бюджетну систему держави. У 2021 році бюджетний дефіцит дещо знизився до 193,4 млрд грн, що є результатом досягнення певної стабілізації фінансової ситуації після пандемії. Проте в 2022 році відбулось його різке зростання до 918 млрд. грн, що є прямим наслідком повномасштабної війни, яка вимагала величезних бюджетних витрат на оборону. Абсолютний приріст бюджетного дефіциту склав 724,6 млрд. грн (374,66%) порівняно з попереднім роком. У 2023 році дефіцит продовжив зростати, досягнувши 1,34 трлн грн, при цьому приріст становив 46,23%. Це свідчить про те, що Україна продовжувала фінансування значних витрат на забезпечення оборони та відновлення руйнувань.

Джерелом фінансування бюджетного дефіциту виступили державні запозичення, як на внутрішньому фінансовому ринку, так і за кордоном. Загалом зовнішнє фінансування бюджету в 2021 році склало 197,94 млрд. грн, а після початку повномасштабної війни в 2022 році воно зросло до 914,7 млрд. грн або в 4,6 разів і становило 61,8 % від загального обсягу фінансування бюджету. У 2023 році зовнішнє фінансування сягнуло 1 333,11 млрд. грн або 81,4% від його загального обсягу [11]. Це є свідченням неможливості держави покладатись на внутрішні запозичення і збільшує вразливість бюджету та залежність від зовнішніх кредиторів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

В умовах економічної нестабільності, особливо під впливом зовнішніх і внутрішніх криз, таких як пандемія COVID-19 і повномасштабна війна, динаміка та структура Державного бюджету України зазнали значних змін. Упродовж 2019-2023 років спостерігається суттєве збільшення доходів і видатків бюджету, однак видатки зростають значно швидше, що призводить до поглиблення бюджетного дефіциту. Найбільше зростання видатків спостерігається в роки війни, що пояснюється необхідністю фінансування оборони, соціальної підтримки та відновлення інфраструктури. Структурні зміни відображають концентрацію бюджетних ресурсів на обороні, тоді як частка видатків на освіту, екологію та інші мирні сфери зменшилася. Динаміка доходів показує зростання надходжень від міжнародної допомоги, що стало критичним чинником для підтримки бюджету в умовах війни. Зростання дефіциту бюджету до рекордних рівнів, особливо у 2022-2023 роках, вказує на суттєву залежність країни від зовнішнього фінансування та міжнародної підтримки. Загалом, бюджетна політика була спрямована на короткострокові рішення для подолання кризових ситуацій, а довгострокові інвестиції були відкладені на майбутнє. Ці фактори вказують на необхідність гнучкості та адаптації бюджетної політики до нестабільних умов, враховуючи пріоритети оборони та соціальної підтримки.

Для забезпечення стійкості державного бюджету в умовах нестабільності Україні слід продовжувати співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями для залучення додаткових ресурсів. Важливо підвищувати ефективність бюджетного управління, зокрема у сфері витрат на оборону, соціальну підтримку та відбудову зруйнованої інфраструктури. Пріоритетним завданням є оптимізація видатків, особливо в умовах обмежених ресурсів, а також поступове збільшення інвестицій у відновлення економіки та інфраструктури, а також підтримку інновацій. Варто звернути увагу на покращення адміністрування податкових надходжень і зменшення залежності

від неподаткових джерел доходів. З огляду на високу частку поточних видатків, доцільно знаходити шляхи для зростання капітальних інвестицій. Паралельно з відновленням економіки важливо підтримувати стійкість соціальних програм для захисту найбільш уразливих груп населення та внутрішньо переміщених осіб. Довгострокова бюджетна стратегія повинна враховувати можливі нові виклики та загрози, що потребуватиме подальшої адаптації фінансової системи.

Перспективою подальших розвідок є аналіз впливу міжнародної допомоги на стабілізацію Державного бюджету України, а також створення державою сприятливих умов для відновлення економічного потенціалу та повернення в Україну громадян, які змушені були залишити її через війну.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вінницька О. А. Податкові надходження в системі доходів державного бюджету України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2023. № 3. С. 24-29.
2. Любчак І. С. Формування доходів державного бюджету в умовах трансформації економіки. *Економічний вісник університету*. 2023. № 58. С. 61-67.
3. Назаркевич І. Б., Шутко А. М. Роль податків у доходах Державного бюджету України. *Молодий вчений*. 2022. № 9. С. 139-143.
4. Сокирко О. С., Шепиленко В. Ю. Тенденції формування доходів Державного бюджету України. *Бізнес Інформ*. 2022. № 3. С. 87-92.
5. Чугунов І., Пасічний М., Нікітшин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 5. С. 124-137.
6. Арістов Ю. Ю. Формування видатків бюджету як складова державної фінансової політики економічного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 2. С. 38-43.
7. Корсун І. М., Зінченко М. М., Махно С. В., Мироненко Д. Ю. Парадигма фінансування видатків державного бюджету України в умовах воєнної та післявоєнної соціально-орієнтованої ринкової економіки. *Академічний огляд*. 2023. № 2. С. 103-112.
8. Кравченко Т., Власенко М. Аналіз та прогнозування видатків державного бюджету України. *Економічний аналіз*. 2019. № 2. С. 44-52.
9. Марецька Т. А. Механізм державного регулювання бюджетних витрат шляхом впровадження програмно-цільового методу планування фінансових видатків. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2021. № 8. С. 9-16.
10. Титарчук І. М. Концептуалізація видатків бюджету держави як основи бюджетного фінансування. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 4(2). С. 82-88.
11. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL>
12. Видатки держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>

REFERENCES:

1. Vinnytska O. A. (2023) Podatkovi nadkhozhenia v systemi dokhodiv derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Tax revenues in the revenue system of the state budget of Ukraine]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*, № 3, P. 24-29.
2. Liubchak I. S. (2023) Formuvannia dokhodiv derzhavnoho biudzhetu v umovakh transformatsii ekonomiky [Formation of state budget revenues in conditions of economic transformation]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*, № 58, P. 61-67.
3. Nazarkevych I. B., Shutko A. M. (2022) Rol podatkov u dokhodakh Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [The role of taxes in the revenues of the State Budget of Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, № 9, S. 139-143.
4. Sokyрко O. S., Shepylenko V. Yu. (2022) Tendentsii formuvannia dokhodiv Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Trends in the formation of revenues of the State Budget of Ukraine]. *Biznes Inform*, № 3, P. 87-92.
5. Chuhunov I., Pasichnyi M., Nikitishyn A. (2022) Dokhody Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Revenues of the State Budget of Ukraine under martial law]. *Scientia Fructuosa*, № 5, P.124-137.
6. Aristov Yu. Yu. (2021) Formuvannia vydatkiv biudzhetu yak skladova derzhavnoi finansovoi polityky ekonomichnoho rozvytku [The formation of budget expenditures as a component of the state financial policy of economic development]. *Investitsii: praktyka ta dosvid*, № 2, P. 38-43.
7. Korsun I. M., Zinchenko M. M., Makhno S. V., Myronenko D. Yu. (2023) Paradyhma finansuvannia vydatkiv derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoi ta pisliavoiennoi sotsialno-orientovanoi rynkovoi ekonomiky [Paradigm of financing the state budget of Ukraine in the conditions of the war and post-war social-oriented market economy]. *Akademichniy ohliad*, № 2, P.103-112.
8. Kravchenko T., Vlasenko M. (2019) Analiz ta prohnozuvannia vydatkiv derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Analysis and forecasting of state budget expenditures of Ukraine]. *Ekonomichniy analiz*, № 2, P.44-52.
9. Maretska T. A. (2021) Mekhanizm derzhavnoho rehliuvannia biudzhetykh vytrat shliakhom vprovadzhennia prohramno-tsilovoho metodu planuvannia finansovykh vydatkiv [The mechanism of state regulation of budget expenditures through

the implementation of the program-target method of planning financial expenditures]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*, № 8, P.9-16.

10. Tytarchuk I. M. (2020) Kontseptualizatsiia vydatkiv biudzhetu derzhavy yak osnovy biudzhethoho finansuvannia [Conceptualization of state budget expenditures as the basis of budget financing]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, № 4(2), P.82-88.

11. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian. Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL>

12. Vydatky derzhbiudzhetu Ukrainy. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>

PECULIARITIES OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

SLAVKOVA Alla, HLADCHENKO Lidiia, VDOVINA Inesa

Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

The study analyzes the peculiarities of the State Budget of Ukraine in the context of economic instability in the period from 2019 to 2023. The paper examines the dynamics of revenues, expenditures and budget deficit in the context of global and domestic crises, such as the COVID-19 pandemic and a full-scale war. Considerable attention is paid to the impact of these crises on public finances and the role of external factors in maintaining budgetary sustainability. The changes in the structure of revenues in terms of components and expenditures by functional and economic classifications are analyzed, which allowed to identify the main trends in the budget policy of Ukraine during the crisis periods. It is shown that the main driver of expenditure growth was the military operations and the need for large-scale social protection of the population. Particular attention is paid to the sharp increase in defense and social protection expenditures, which have become a priority due to the military operations. At the same time, the share of spending on education, environmental protection, and capital investments has significantly decreased, indicating a temporary decrease in funding for peaceful areas. The study also emphasizes the growth of revenues, especially from international aid, which has become a key source of funding in wartime. An important aspect is the analysis of the budget deficit and its connection with the attraction of external financial resources. The dynamics of the state budget deficit, which rose to record levels in 2022-2023, is considered separately, due to significant spending on defense and social support. The role of external financing and international support in covering Ukraine's budgetary needs is highlighted. It is concluded that the budget policy in the crisis is focused on short-term solutions aimed at stabilizing the economy and meeting defense needs. The study's recommendations emphasize the need to optimize expenditures, improve the efficiency of tax administration, and increase capital investments.

Keywords: State budget, economic instability, budget revenues, budget expenditures, budget deficit, government borrowings.